Stadskerk Nijmegen (OCP), 13 augustus 2023, 8e zondag van de zomer
Voorganger: Jan van Hooydonk, lekendominicaan

[1e lezing: Jona 2,1-11] (Nieuwe Bijbelvertaling)
1 De HEER liet Jona opslokken door een grote vis. Drie dagen en drie nachten zat Jona in de buik van de vis. 2 Toen begon hij in de buik van de vis tot de HEER, zijn God, te bidden:
3 'In mijn nood roep ik de HEER aan
en hij antwoordt mij.
Uit het rijk van de dood schreeuw ik om hulp –
u hoort mijn stem!
4 U slingerde mij de diepte in, naar het hart van de zee.
Door kolkend water ben ik omgeven,
zwaar slaan uw golven over mij heen.
5 Ik dacht: Verstoten ben ik, verbannen uit uw ogen.
Maar eens zal ik opnieuw
uw heilige tempel aanschouwen.
6 Het water stijgt tot aan mijn lippen,
muren van water storten op mij neer,
zeewier om mijn hoofd verstikt mij.
7 Ik zink tot de bodem, waar de bergen oprijzen,
naar het rijk dat zijn grendels voorgoed achter mij sluit.
Maar u trekt mij levend uit de dood omhoog,
o HEER, mijn God!
8 Nu mijn levensadem mij verlaat
roep ik u aan, HEER,
en mijn gebed komt tot u
in uw heilige tempel.
9 Zij die armzalige afgoden vereren,
verlaten u, trouwe God.
10 Maar ik zal mijn stem in dank verheffen
en u offers brengen;
mijn geloften los ik in.
Het is de HEER die redt!'
11 Toen, op bevel van de HEER, spuwde de vis Jona uit op het land.

[Evangelie: Matteüs 14,22-33] (naar Herziene Statenvertaling)
Meteen daarna gelastte Jezus zijn leerlingen om aan boord te gaan en voor hem uit te varen naar de overkant, terwijl hij de menigte weg zou sturen.
Toen hij de menigte weggestuurd had, klom hij de berg op om er in afzondering te bidden.
Toen het avond was geworden, was hij daar alleen.
De boot was al midden op de zee en verkeerde in nood door de golven, want ze hadden de

wind tegen. Maar tegen het eind van de nacht kwam Jezus naar hen toe, lopend over de zee. Toen de leerlingen hem over de zee zagen lopen, raakten zij in paniek. Ze riepen: ‘Een spook!’ en schreeuwden het uit van angst. Maar meteen sprak Jezus hen aan en zei: ‘Heb goede moed, ik ben het; wees niet bang’.
Petrus antwoordde: ‘Heer, als u het bent, laat me dan over het water naar u toe te komen.’ Hij zei: ‘Kom!’ En Petrus klom uit de boot en liep op het water om bij Jezus te komen. Maar toen hij op de sterke wind lette, werd hij bang. Hij begon te zinken, en schreeuwde: ‘Heer, red mij!’
Jezus stak meteen zijn hand uit, greep hem vast en zei tegen hem: ‘Kleingelovige, waarom heb je getwijfeld?’
Toen zij in de boot geklommen waren, ging de wind liggen.
Zij die in de boot waren, bogen zich voor hem in aanbidding neer en zeiden: ‘Werkelijk, U bent de Zoon van God!’

[overweging:]
Opgeslokt door een ‘grote vis’ is Jona overgeleverd aan de woelige baren. En de leerlingen van Jezus komen op zee terecht in een hevige storm. Om te beginnen, zusters en broeders, daarom een gedicht over de zee. De titel van dit gedicht luidt ‘Schipbreuk’. De tekst gaat als volgt:

Schipbreuk

Ik wilde me inschepen voor
een land waar ik nog niet bestond

onderweg ben ik verdronken

alleen om niet al te weerloos
aan te spoelen later
lieg ik een vlot
lieg ik een reddingsboei
lieg ik mijn hoofd boven water

De dichteres Ellen Warmond schreef deze tekst in 1979. Zoals elk gedicht, leent ook deze tekst zich voor vele interpretaties. Anno 2023 roept dit gedicht bij mij het beeld op van de Middellandse Zee. We weten het allemaal: jaarlijks verdrinken duizenden vluchtelingen na een schipbreuk in de Middellandse Zee. Ze worden door sommige media en politici wel ‘gelukzoekers’ genoemd, maar zijn wij dat niet allemaal, gelukzoekers? Duizenden medemensen verdrinken op zoek naar een veiliger en beter leven. Hun vlot was niet betrouwbaar, onze overheden wierpen hen geen reddingsboei toe. Ze konden hun hoofd niet ‘boven water liegen’. Hun dode lichamen spoelen aan op de kusten van Europa en Afrika.

De Middellandse Zee is een plaats geworden waar machten mensen naar het leven staan, een graf, een begraafplaats. Dat precies is ook waar het woord ‘zee’ in het bijbelse taalgebruik voor staat: een plek van chaos, levensbedreiging en dood. Jona had zich met deze realiteit te verstaan. Ook de leerlingen van Jezus werden ermee geconfronteerd. Ook wij krijgen in ons leven en samenleven met deze realiteit te maken. We zijn bestemd voor het geluk. Toch is chaos en bedreiging soms ons deel. Treft die bedreiging al niet onszelf, in ieder geval treft zij anderen. Vluchtelingen bijvoorbeeld.

Richten we ons nu op de figuur van Jona. Jona wordt in de Bijbel gerekend onder de profeten. Maar is dat wel terecht? De naam ‘Jona’ betekent in het Hebreeuws ‘duif’. Bij een profeet denken we wellicht aan een ‘vredesduif’, maar dat is Jona zeker niet. Jona wordt in de Bijbel niet bepaald getekend als iemand die consequent vrede en gerechtigheid nastreeft. Jona een vredesduif? Ik zou liever zeggen: een fladderduif, een fladderaar, zeker niet vastberaden, onduidelijk of hij ergens voor staat, een wankelbaar personage.

In het eerste hoofdstuk van het boek Jona horen we hoe God aan Jona de opdracht geeft om naar de grote stad Ninivé te gaan. Hij moet die stad aanklagen en tot bekering oproepen, want, zegt de Bijbel, “het kwaad dat ze daar doen, is ten hemel schreiend”. Jona hoort de stem van God wel, maar hij verzet zich tegen zijn roeping. Waarom zou hij naar de hoofdstad van het vijandige Assyrië gaan? Jona dacht wellicht: ‘Laat die Ninevieten maar in hun eigen sop gaarkoken.’ Of was hij bang dat hijzelf bij het vervullen van die opdracht het leven zou laten? De Bijbel biedt ons op dit punt geen helderheid. Maar duidelijk is wel dat Jona geen zin heeft om te doen wat de Eeuwige van hem vraagt. Hij besluit er tussenuit te knijpen. Jona kiest koers naar wat in zijn tijd gezien werd als de verst verwijderde plaats op aarde, de stad Tarsis. Om God te ontlopen vertrekt Jona zogezegd naar ‘Verwegistan’.

Het schip daarheen komt op zee in een verschrikkelijke storm terecht. Terwijl de bemanning haar best doet om het schip te redden, heeft onze held zich intussen in het scheepsruim verstopt. Hij is daar zowaar in slaap gevallen. Maar iemand moet de schuld zijn aan de dreigende schipbreuk. (Zo werd in die dagen geredeneerd). Het lot wijst Jona aan als schuldige. Hij vraagt daarop de bemanning om hem dan maar overboord te zetten. Verwachtte hij misschien dat hij dan toch nog door God gered zou worden? Of wilde hij gewoon van ‘alle gezeur’ over een opdracht in Ninivé of over solidariteit met de bemanning verlost zijn? We weten het niet. Het verhaal zegt slechts dat hij wordt opgeslokt door ‘een grote vis’.

Op dat moment neemt het verhaal over onze ‘profeet’ een onverwachte wending: Jona begint vurig te bidden. Hij is in nood. Zijn gebed begint dan ook met een klacht en een smeekbede. “Uit het rijk van de dood schreeuw ik om hulp”, zo bidt hij. “Het water stijgt tot aan mijn lippen, muren van water storten op mij neer, zeewier om mijn hoofd verstikt mij.” Jona’s smeekgebed om redding wordt verhoord. Dat horen we in de laatste woorden van zijn psalm: “Zij die armzalige afgoden vereren, verlaten u, trouwe God. Maar ik zal mijn stem in

dank verheffen en u offers brengen; mijn geloften los ik in. Het is de Heer die redt!”
Gemeente, heeft u het goed gehoord wat Jona hier bidt?? “Zij die armzalige afgoden vereren, verlaten u, trouwe God”, zo bidt hij. Is dat gebed van Jona niet verschrikkelijk hypocriet? Wat doet hijzelf eigenlijk? Hijzelf is toch óók bezig God te verlaten?

Het gebed van Jona wordt gevolgd door de mededeling: “Toen, op bevel van de Eeuwige, spuwde de vis Jona uit op het land.” Sommige bijbeluitleggers vertalen liever: “Toen, op bevel van de Eeuwige, kotste de vis Jona uit op het land.” De hypocrisie van Jona doet deze vertalers walgen. En zij veronderstellen dat ook God van Jona walgt. Vandaar dat de man volgens deze vertalers door de vis ‘uitgekotst’ wordt.
Maar oordelen deze vertalers niet al te streng? Maken zij de afstand tussen henzelf en Jona niet al te groot? Zijn zij wellicht bezig hun eigen voortreffelijke ego op te poetsen ten koste van de wankelmoedige Jona?
Nee, Jona is volgens het naar hem genoemde bijbelboek zeker geen daadkrachtige profeet. Super integer kun je hem ook al niet noemen. Hij beantwoordt niet aan zijn bestemming. Hij geeft niet thuis als hij voor een belangrijke opdracht staat. Hij is het type dat zich weet te drukken als het erop aankomt. De clou, zusters en broeders, lijkt me toch te zijn dat de hoofdfiguur in het boek Jona een mens is zoals wijzelf dat zijn: niet altijd consequent, onze opdracht soms ontwijkend, op de vlucht voor onze verantwoordelijkheid. Is ons bidden daarom een vorm van huichelarij? Eerder een daad van hoop, zou ik zeggen. Ook wij weten best dat we niet voor honderd procent deugen. Maar waar wij in ons gebed om vragen, is dat wij met Gods hulp boven ons schamele ik zouden kunnen uitstijgen.
Jona was geen huichelaar, denk ik. Ook wij hoeven niet zó over onszelf te denken. Maar soms moet je eerst diep in jezelf afdalen om te ervaren waar het in het leven werkelijk op aankomt, om te erkennen wat waar en goed is, om je los te maken van je ego. Pas dan kun je de a/Ander – de A/ander met hoofd- en kleine letter – in je bestaan toelaten.
Dieper dan in het binnenste van die grote vis had Jona zich niet kunnen verstoppen. Hij meende er verlost te zijn van God en van diens opdrachten. Maar het pakt precies andersom uit. Zoals de rabbijnen zeggen: in zijn nood maakte Jona van de buik van de vis een synagoge, dat wil zeggen een plaats van gebed. In dat gebed hervindt hij God en ontdekt hij zijn roeping. Dat laatste dan wel voor zolang het duurt, zo moeten we er op grond van het vervolg van het boek Jona aan toevoegen…

Zoals ik in het begin al zei: de zee is vandaag tussen beide lezingen het gemeenschappelijke element. Het evangelie van vandaag speelt zich af op het Meer van Galilea. De evangelist Matteüs noemt dat meer ‘zee’. Hij vertelt ons dat Jezus over de zee kon lopen. Matteüs maakt ons daarmee duidelijk dat Jezus altijd vaste grond onder zijn voeten had. Maar dat geldt niet voor mensen zoals de apostel Petrus. Ja, Petrus verlaat de boot en stevent vol vertrouwen over de zee op Jezus af. Maar onder invloed van de omstandigheden – storm en ontij – raakt hij ten prooi aan angst en twijfel en is hij bang te verdrinken. Ik heb zomaar het vermoeden dat wijzelf min of meer in hetzelfde schuitje zitten als Petrus. Vol goede intenties,

maar als ’t er op aankomt…

De lezingen van vandaag nodigen ons als persoon en als samenleving uit om niet op de loop te gaan voor onze roeping, om niet weg te lopen van mensen die ons nodig hebben, om te vertrouwen op God hoe zwak ons geloof ook is.
En als je in de buik van de vis zit, maak er dan een synagoge van.

Laat het zo zijn!

Amen.

Jan van Hooydonk, jn.van.hooydonk@chello.nl